

M. CARME JUNYENT FIGUERAS
(1955-2023)

M. Carme Junyent Figueras va néixer a Masquefa l'any 1955. Des de ben petita i en un entorn poc favorable va manifestar el seu propòsit d'estudiar, per la qual cosa la seva mare la va matricular en un internat a Barcelona, ja que a Masquefa aleshores no hi havia possibilitat de fer el batxillerat. Durant el darrer curs preuniversitari (aleshores anomenat COU) va tenir de professor l'hellenista Eudald Solà, a qui sempre va reconèixer una gran influència intel·lectual. Per causa d'aquesta coneixença, va decidir matricular-se als estudis de Filologia Hispànica a la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, per estudiar-hi literatura.

Tanmateix, un cop començada la carrera, va optar per la lingüística. Va escollir l'alemany com a llengua optativa i l'estiu després del segon curs el va passar a Marburg, Alemanya, per tal de millorar el coneixement de la llengua. Prèviament s'havia començat a interessar per les llengües africanes i havia iniciat l'autoaprenentatge de suahili. A la Universitat de Marburg hi havia un centre d'estudis africans on es podien estudiar diverses llengües. Junyent va manifestar-los el seu interès i li van proposar que s'hi quedés a estudiar, de manera que va interrompre els estudis a Barcelona. Va fer estudis romànics i africans a Marburg i després a Colònia, on va tenir de professor el gran lingüista Bernd Heine, amb qui va fer amistat.

Va tornar a Barcelona per acabar la carrera de Filologia Hispànica i l'any 1985 va redactar la tesi de llicenciatura *La classificació de les llengües d'Àfrica*, dirigida pel professor Jesús Tuson, una altra de les seves grans influències. La tesina —en català— va cridar l'atenció d'una professora d'UCLA (University of California, Los Angeles). Arran d'això, va rebre una invitació d'aquesta universitat per a fer-hi una estada predoctoral sota la supervisió del conegut bantuista Christopher Ehret. A Califòrnia va tenir també l'oportunitat de conèixer Joseph Greenberg, el gran especialista en lingüística històrica i autor de la més influent de les classificacions de les llengües africanes, en bona part encara vigent. Greenberg representava en aquell moment un corrent de la lingüística que investigava els universals del llenguatge per via inductiva, i que suposava una línia divergent del corrent aleshores dominant de la gramàtica generativa de Chomsky i el seu projecte de gramàtica universal. Junyent sempre es va mostrar crítica amb el generativisme, sobretot perquè considerava que es tractava d'un enfocament que tenia massa poc en compte les llengües del món en la seva singularitat.

L'any 1986 publica *Les llengües d'Àfrica* a la col·lecció Biblioteca Universal Empúries, un llibre recomanat per Jesús Tuson (que acabava de publicar en la mateixa col·lecció el primer dels seus treballs de divulgació lingüística, *El luxe del llenguatge*) a l'editor Xavier Folch, i que inaugura una col·laboració editorial que serà crucial per a Junyent. Tres anys després, hi publica *Les llengües del món: ecolingüística* (amb versió en castellà de 1993 amb el títol *Las lenguas del mundo: una introducción*), un assaig divulgatiu que posa de manifest tant un dels seus principals interessos —la diversitat lingüística i la seva preservació— com la vocació d'arribar a públics amplis.

Aquell mateix any 1989 comença a fer classes al recentment creat Departament de Lingüística General, on s'especialitzarà en les assignatures de lingüística històrica i d'antropologia lingüística. L'any 1992 defensa la tesi *La classificació de les llengües d'Àfrica: el bantu i una hipòtesi (més) sobre la seva expansió*, dirigida per Jesús Tuson, en què proposa —amb metodologia lexicostatística i comparació multilateral— la possibilitat que el bubi de l'illa de Bioko sigui l'origen d'un dels grups bantus més extensos. El mateix any 1992 funda, amb una colla d'estudiants, el Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA) amb l'objectiu de promoure la presència a la universitat de llengües sense tradició acadèmica, la immensa majoria, de fet; i publica *Vida i mort de les llengües* (Empúries), en què tracta per primera vegada d'una manera extensa la qüestió de la substitució lingüística i de les llengües amenaçades. És l'any del conegut número de la revista *Lingua* dedicat a aquest tema.

Amb aquesta orientació, M. Carme Junyent va dirigir al llarg dels anys diverses tesis doctorals com ara *Sobre la caracterització del sistema verbal búlgar*, d'Alfons Olivares Niqui (2005); *Aproximació a la llengua saamaka: un assaig de descripció*, de Mònica Barrieras Angàs (2011); *Uso, actitudes y aprendizaje del maya en la UIMQROO*, de Flor Canché Teh (2014); *Població i ordre de constituents*, de Mikel Fernández Georges (2016); *Actituds, transmissió i usos lingüístics dels tàtars de Crimea*, de Miquel Cabal Guarro (2016), o *Art del llenguatge i diversitat lingüística: de R. Jakobson a L. Talmy i É Glissant*, d'Alicia Fuentes-Calle (2016).

L'any 1996 Junyent publica un recull de textos sobre qüestions de lingüística africana. El llibre es titula *Estudis africans* (Empúries) i aplega una sèrie d'estudis sobre diferents aspectes com l'expressió de l'espai i el temps o els sistemes numerals, i també inclou un extens text sobre la literatura i les llengües africanes, un tema al qual tornarà l'any 2004 amb l'article «La volatilització de la literatura», publicat a *Els Marges*, en què pren una posició forta respecte de l'ús de les llengües colonials. Tot i que la seva dedicació a l'africanística serà esporàdica, al llarg dels anys anirà publicant alguns treballs al respecte, com ara «Planificació i diversitat lingüística a l'Àfrica» (*Treballs de Sociolingüística Catalana* núm. 16, 2002) o «La teoria camita en la lingüística» (*Anuario de Lingüística Hispánica*, XXVI, 2010).

Així mateix, Junyent va impulsar una sèrie de publicacions didàctiques entorn de les llengües i la diversitat, destinades a l'ensenyament primari i secundari. L'any 1999 publica *La diversitat lingüística: didàctica i recorregut de les llengües del món* a Octaedro. L'any 2000, juntament amb Mònica Barrieras i Sergi Vilaró, membres del GELA, va publicar el *Quadern ESO de la diversitat lingüística*, i el 2003 *La carpeta de la diversitat lingüística*, pensat per a l'educació primària, en aquest cas en col·laboració amb Virginia Unamuno. En aquesta mateixa línia educativa, per bé que amb un caire més reflexiu, se situa el llibre *Diversitat lingüística a l'aula*, editat per Mònica Barrieras i amb coautoria de diversos membres del GELA (Fundació Jaume Bofill 2009). Alhora, Junyent va fer centenars de conferències sobre diversitat lingüística en instituts de secundària i altres centres educatius de tot Catalunya i d'altres territoris. El contacte directe amb el jovent sempre va ser una de les seves prioritats, així com la divulgació. Amb aquesta finalitat va crear diverses activitats lúdiques relacionades amb el coneixement i la valoració de les llengües. En destaca la gimcana de les llengües, duta a terme per primera vegada al programa *El Suplement*, de Catalunya Ràdio l'any 1998 i després reestructurada per a un format local i feta a Masquefa l'any 2001 amb motiu de la commemoració de l'any europeu de les llengües. El gran èxit de participació va fer que es reproduís en diferents poblacions catalanes en anys successius, i que es publicués el llibre *Gimcana de les llengües*, amb la història i les proves (Octaedro 2002). La darrera activitat creada per Junyent ha estat el concurs «Què saps de les llengües del món», una bateria de preguntes organitzades en blocs i disponible al web del GELA.

L'allau migratòria que va arribar a Catalunya ja a finals del segle anterior, incrementada la primera dècada de l'actual, va portar M. Carme Junyent a centrar una part important de la seva activitat en les llengües de la immigració. Davant la constatació que tant els mitjans de comunicació com les institucions es limitaven a reconèixer les llengües oficials dels estats d'origen, l'any 2000 el GELA va crear un equip d'estudiants, coordinat per Mònica Barrieras i dirigit per Junyent, per tal de fer un inventari de les llengües parlades a Catalunya. L'any 2005 es va dur a terme una exposició al vestíbul central de la Universitat de Barcelona amb el títol *Les llengües a Catalunya: quantes llengües s'hi parlen?*, on es mostraven els resultats del treball de camp. En aquell moment s'havien recollit 210 llengües, però actualment l'inventari passa de les tres-centes. Se'n va editar també el catàleg amb diverses contribucions. La difusió de l'exposició va provocar un canvi substancial en el discurs públic sobre les llengües a Catalunya. Així mateix, va elaborar material expositiu, sobretot destinat a centres escolars, centres cívics o biblioteques, amb la finalitat de donar a conèixer la diversitat lingüística tant de Catalunya com en general. En són fruit les exposicions

itinerants *Les llengües, un gran tresor* (que va itinerar diversos anys) o *Les llengües dels catalans*, encara en itinerància. La darrera, amb motiu de la celebració dels trenta anys del GELA, inaugura el 2022 al vestíbul de la Universitat de Barcelona i també en itinerància, és *Escriptors africans*.

En la recerca sobre llengües de la immigració, Junyent va publicar diversos treballs, com ara «Conviure a la Catalunya multilingüe» (*Catalan Review*, 2005); «Inmigración y diversidad lingüística» (*El futuro de las lenguas*, Catarata, 2008); «Mapa de la diversitat lingüística a Catalunya» (*Perspectiva Escolar*, 2009); «Canvi de representacions lingüístiques de parlants aHoglots per contacte amb la situació lingüística catalana» (juntament amb altres membres del GELA, *Recerca i Immigració III*, 2011); *El rol de les llengües dels alumnes a l'escola* (Horsori 2012); *Què hem de fer amb les llengües dels alumnes a l'escola?* (juntament amb altres membres del GELA, Horsori, 2014; premi Modest Reixach de la Societat Catalana de Sociolingüística 2015), o «La transmissió de les llengües filipines a Catalunya» (juntament amb Pere Comellas; *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 31, 2021). Així mateix, va editar el recull *Llengua i acollida* (Horsori, 2009).

Una de les preocupacions de M. Carme Junyent, i una de les activitats centrals del GELA, va ser la formació en diferents nivells. D'una banda, Junyent va participar molt sovint en cursos de formació organitzats per diferents institucions com la Universitat d'Estiu Ramon Llull a Igualada, la Universitat de Barcelona, el Departament d'Educació, etc., sobre llengües i immigració o diversitat lingüística. A més, va organitzar nombroses jornades acadèmiques amb l'objectiu de convidar grans lingüistes d'arreu del món per tal de posar a l'abast dels estudiants i altres persones interessades els seus coneixements. En aquest sentit destaquen la sèrie de cursos de tipologia lingüística organitzats conjuntament amb Francesc Queixalós (CNRS) i amb la col·laboració de diverses institucions, que van tenir lloc a la Universitat de Barcelona entre 1999 i 2008 i en els quals van participar grans noms de la lingüística com Bernd Heine, Talmy Givón, Lyle Campbell, Jon Landaburu, Elena Benedicto, Colette Grinevald o Marianne Mithun, entre altres.

L'any 2009 va organitzar el cicle de conferències «Transferències: la manifestació dels processos extralingüístics en les llengües del món» com a culminació del cicle de cursos de tipologia, en què un lingüista estranger especialista en llengües amenaçades exposava un tema de la seva especialitat i un lingüista de l'àmbit catalanoparlant li feia la rèplica. Les intervencions es van publicar, en edició de Junyent, en un volum amb el mateix títol (Eumo 2009).

Junyent es va preocupar també des de ben aviat per la situació del català, però sempre des del paradigma de les llengües amenaçades i amb un enfocament d'ecolingüística, o més aviat d'ecologisme lingüístic. També en aquest camp va compatibilitzar la recerca amb l'activisme i la divulgació. El seu llibre *Contra la planificació: una proposta ecolingüística* (Empúries 1997) és una crítica de la política lingüística convencional des d'aquest marc. Des del GELA va impulsar diferents iniciatives al respecte, com per exemple el «decàleg sigues lingüísticament sostenible» en col·laboració amb els serveis lingüístics de les universitats públiques de Catalunya.

L'any 1999 va publicar l'article «El català: una llengua en perill d'extinció?» (*Revista d'Igualada*, núm. 1), en què revisava les etapes dels processos de substitució i la dinàmica de reducció territorial per concloure que, tot i que de manera incipient, es podia considerar que el català havia iniciat un camí regressiu. Des d'aleshores va dedicar diversos textos a la qüestió, i sobretot va impartir desenes de conferències. Algunes de les publicacions que en van resultar són el volum *Català: mirades al futur* (editat conjuntament amb Virginia Unamuno, Octaedro 2002); l'article «El català, encarat al futur des de la cruïlla» (*Revista de les Revistes* 2004); «De les llengües minoritàries i minoritzades» (al volum *Català al segle XXI*, Fundació Carulla 2018); «El català: una llengua en perill d'extinció (Vint anys després)» (*Revista d'Igualada*, núm. 61, 2019), *El futur del català depèn de tu*, escrit en col·laboració amb Bel Zabala (La Campana 2020), o l'edició del recent *El català, la llengua efervescent: 77 visions sobre el terreny* (Viena 2021). L'any 2022 va acceptar

presidir el Consell Lingüístic Assessor, un òrgan consultiu creat per la Generalitat per tal d'impulsar el català. El Consell va presentar un document de conclusions en què es feien una llarga sèrie de recomanacions per tal de millorar l'ús social de la llengua catalana i es proposava la creació d'una anàlisi semblant per a l'aranès.

Un altre camp de recerca i de transferència que Junyent va conrear amb força extensió va ser la qüestió del gènere, i particularment la controvèrsia sobre la relació entre gènere gramatical i expressió del sexe. A banda de nombroses conferències i presentacions relacionades amb la crítica de l'anomenat llenguatge inclusiu o no sexista, Carme Junyent va organitzar la jornada «Visibilitzar o marcar: repensar el gènere en la llengua catalana», celebrada a la Facultat de Geografia i Història l'any 2010. Arran de la jornada, Junyent va editar les aportacions dels diferents experts en un llibre amb el mateix títol (Empúries 2013) i va impulsar la redacció del document «Acord sobre l'ús no sexista de la llengua» (2010), signat pels Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya, la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, l'Institut Català de les dones, els departaments de Filologia Catalana i de Lingüística General de la Universitat de Barcelona i el GELA. La seva darrera aportació al respecte va ser l'edició del llibre *Som dones, som lingüistes, som moltes i diem prou* (Eumo 2021), en què aplegava una setantena de textos breus d'autores de diferents àmbits d'especialitat. Junyent tenia sobre aquesta qüestió una opinió molt crítica cap a la normativització i l'obligatorietat institucional d'usar formes desdoblades i altres estratègies de manipulació de la morfologia, amb la convicció que resultava contraproduent i discriminatori per als col·lectius subordinats com les dones o les persones trans o les no binàries.

Quant a la seva activitat acadèmica, sempre va manifestar una gran vocació per l'ensenyament universitari. La seva relació amb els estudiants va ser decisiva per la creació del GELA, i anys després, i amb la voluntat de reimpulsar un dels objectius principals d'aquest, l'estudi de llengües poc presents en el nostre àmbit acadèmic, va fundar el Grup de Lingüistes per la Diversitat (GLIDI), els membres del qual són majoritàriament exestudiants seus que actualment duen a terme tasques de recerca arreu del món que inclouen descripció de llengües amenaçades i altres camps relacionats amb la promoció i el coneixement de la diversitat. També ha publicat diversos materials d'estudi relacionats amb les assignatures que impartia, com *Lingüística Històrica* (en la col·lecció de textos docents de la Universitat de Barcelona, 2006); *La diversidad lingüística: una invitación a reconocerla, comprenderla e incorporarla* (Horsori 2017, en coautoría amb diversos membres del GELA), el manual *Antropología Lingüística* (Síntesis 2019, en coautoría amb Pere Comellas) o el més divulgatiu *Els colors de la neu* (Eumo 2021, també en coautoría amb Comellas).

En el camp específic de la revitalització lingüística, Junyent va col·laborar activament en l'organització del I Congrés Internacional de Revitalització de Llengües Indígenes i Minoritzades, que va tenir lloc a la Universitat de Barcelona i la Universitat de Vic-Central de Catalunya l'any 2017, i en què participava també la Universitat d'Indiana-Bloomington. Així mateix, aquest mateix any va ser l'organitzadora de la reunió d'experts del programa de recerca interdisciplinari «Sustaining Minoritized Languages in Europe», impulsada per l'Smithsonian Center for Folklife and Cultural Heritage i el GELA.

M. Carme Junyent ha estat una veu acadèmica i cívica important en l'àmbit de la lingüística de les darreres dècades. Probablement el seu llegat més important és el canvi de marc conceptual, que ella va contribuir decisivament a impulsar, quant a la diversitat lingüística com a valor i com a realitat present en el nostre entorn. Junyent sempre va situar la seva recerca, tant en llengües amenaçades com en llengües de la immigració i diversitat lingüística, en un paradigma global que entenia essencial per construir un món on fos possible la preservació en igualtat de condicions de totes les varietats lingüístiques. Un dels seus últims projectes era la publicació d'un extens manual

en català sobre les llengües del món, amb l'aportació de nombrosos especialistes. Un projecte que veurà la llum aviat a Eumo Editorial. Va ser una de les redactores de la Declaració Universal de Drets Lingüístics de 1996, impulsada pel Comitè de Traduccions i Drets Lingüístics del PEN Club Internacional i pel CIEMEN, amb el suport de la UNESCO. Al llarg de tota la seva carrera va ser una gran inspiració per a generacions d'estudiants, molts dels quals s'han dedicat professionalment a la lingüística i personalment a la defensa de la diversitat. La seva proposta, sovint crítica i incòmoda, ens ha fet pensar les llengües d'una altra manera. Tant de bo en perduri el llegat.

Pere COMELLAS CASANOVA
Universitat de Barcelona